

Pravo i politika tržišnog natjecanja

Naslov:

Karteli kao vid zabranjenih sporazuma poduzetnika prema pravu tržišnog natjecanja

Autorica:

Dr. sc. Mirna Pavletić Župić

U Zagrebu, ožujka 2008.

Dr. sc. Mirna Pavletić Župić

Karteli kao vid zabranjenih sporazuma poduzetnika prema pravu tržišnog natjecanja

Sadržaj:

1. Uvod (3)
2. Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja (2003); područje primjene Zakona (4)
3. Sporazumi poduzetnika – ograničavajuća djelovanja i zabrane (6)
 - 3.1. Mjerodavno tržište (7)
 - 3.2. Izuzeća od zabrana sklapanja sporazuma između poduzetnika (9)
 - 3.3. Uredbe za primjenu Zakona (12)
 - 3.4. Sporazumi male vrijednosti (13)
4. Postupak pred Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja (14)
5. Kaznene odredbe (17)
6. Zaključna razmatranja (19)
7. Literatura (20)

1. UVOD

Sustav zakona i propisa koji uređuju područje tržišnog natjecanja u Republici Hrvatskoj na snazi je od 1995. godine, kada je usvojen Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja («Narodne novine», broj 48/9., 52/97. i 89/98). Godine 2003. usvojen je novi Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja («Narodne novine», broj 122/2003.), kojim je izvršeno detaljnije usklađivanje hrvatskih propisa ovoga područja s pravnom stečevinom Europskih zajednica – *acquis communautaire* EZ. Pravni temelj obveze za usklađivanje s *acquis-om* nalazi se u sklopljenom Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između Europskih zajednica i njihovih država članica i Republike Hrvatske (SSP) ¹, gdje su ugrađene korespondirajuće odredbe članaka 81. i 82. Ugovora o osnivanju Europske zajednice (UEZ)².

Mjerodavne odredbe o tržišnom natjecanju sadržane su u članku 70. SSP.³

¹ Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Europskih zajednica i njihovih država članica i Republike Hrvatske (SSP), («Narodne novine – Međunarodni ugovori», broj 14/2001); Ciljevi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Europskih zajednica i njihovih država članica i Republike Hrvatske, u gospodarskom aspektu su sljedeći: (i) podržati napore koje Hrvatska poduzima kako bi razvila svoju gospodarsku i međunarodnu suradnju, između ostaloga, i usklađivanjem svojeg zakonodavstva sa zakonodavstvom Zajednice; (ii) promicati skladne gospodarske odnose i postupno razviti područje slobodne trgovine između Zajednice i Hrvatske, v.(čl. 1. t. 2. , alineje 2. i 3. Sporazuma)

² det.v. u Mlikotin Tomić, D., “Pravo međunarodne trgovine”, Školska knjiga, Zagreb, 1999., str. 376-386;

³ ČLANAK 70.SSP - Tržišno natjecanje i ostale gospodarske odredbe

1. Sljedeće je nespojivo s ispravnom primjenom Sporazuma, u mjeri u kojoj može utjecati na trgovinu između Hrvatske i Zajednice: (i) svi sporazumi između poduzetnika, odluke udruženja poduzetnika i usklađene prakse između poduzetnika, čiji je cilj ili učinak sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnoga natjecanja;(ii) zlouporaba vladajućega položaja jednog ili više poduzetnika na teritoriju Hrvatske ili Zajednice u cjelini, ili u njihovim značajnim dijelovima; (iii) svaka državna potpora koja narušava ili prijeti narušavanjem tržišnoga natjecanja davanjem prednosti nekim poduzetnicima ili nekim proizvodima.

2. Svako postupanje suprotno ovomu članku ocjenjivat će se na temelju kriterija koji proizlaze iz primjene pravila o tržišnom natjecanju u Zajednici, posebice članaka 81., 82., 86. i 87.

2. Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja (2003); područje primjene Zakona

Područje primjene Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja (dalje: ZZTN) jest uređivanje pravila i sustava mjera za zaštitu tržišnog natjecanja, ovlasti i zadaće te ustrojstvo tijela za zaštitu tržišnog natjecanja, dok se Zakon primjenjuje na sve oblike sprječavanja, ograničavanja ili narušavanja tržišnog natjecanja na teritoriju

Ugovora o osnivanju Europske zajednice i instrumenata za tumačenje koje su usvojile institucije Zajednice.

3. Stranke će osigurati da operativno neovisnomu javnomu tijelu budu povjerene ovlasti nužne za potpunu primjenu stavka 1. (i) i (ii) ovoga članka glede privatnih i javnih poduzetnika i poduzetnika kojima su dodijeljena posebna prava.

4. Hrvatska će osnovati operativno neovisno tijelo kojemu će povjeriti ovlasti nužne za potpunu primjenu stavka 1. (iii) ovoga članka u roku od godine dana od dana stupanja na snagu ovoga Sporazuma. To će tijelo, *inter alia*, biti ovlašteno odobravati programe državne potpore i pojedinačne potpore u skladu sa stavkom 2. ovoga članka i naređivati povrat državne potpore koja je nezakonito dodijeljena.

5. Svaka će stranka osigurati transparentnost na području državnih potpora, tako što će, *inter alia*, drugoj stranci dostavljati redoviti godišnji izvještaj ili drugi odgovarajući dokument, slijedeći metodologiju i prikaz koji je sadržan u pregledu državnih potpora Zajednice. Na zahtjev jedne od stranaka, druga će stranka osigurati informacije o određenim pojedinačnim slučajevima javne potpore.

6. Hrvatska će izraditi sveobuhvatan popis programa potpore koji su uspostavljeni prije osnivanja tijela iz stavka 4. i takve će programe pomoći uskladiti s kriterijima iz stavka 2., u razdoblju ne dužem od četiri godine od stupanja na snagu ovoga sporazuma.

7. (a) Radi primjene odredaba stavka 1. (iii) stranke prihvaćaju da će se prve četiri godine nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma svaka državna potpora koju dodjeljuje Hrvatska, ocjenjivati, uzimajući u obzir činjenicu da se Hrvatska smatra područjem koje je istovjetno područjima Zajednice koja su opisana u članku 87. (3) (a) Ugovora o osnivanju Europske zajednice.

(b) Unutar tri godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma, Hrvatska će Komisiji Europskih zajednica dostaviti svoje iznose BDP-a po glavi stanovnika, koji su usklađeni na razini NUTS-a II. Tijelo iz stavka 4. i Komisija Europskih zajednica potom će zajedno ocijeniti podobnost hrvatskih regija i na temelju toga maksimalni iznos potpora, kako bi se izradila karta regionalnih potpora na osnovi odgovarajućih smjernica Zajednice.

8. Glede proizvoda iz poglavlja II., glave IV.:

stavak 1. (iii) neće se primjenjivati;

svako postupanje suprotno stavku 1. (i) ocjenjivat će se prema kriterijima koje je utvrdila Zajednica na temelju članaka 36. i 37. Ugovora o osnivanju Europske zajednice i posebnih instrumenata Zajednice koji su usvojeni na toj osnovi.

9. Ako jedna od stranaka smatra da je određeno postupanje nespojivo s uvjetima iz stavka 1. ovoga članka, može poduzeti odgovarajuće mjere nakon konzultacija unutar Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje ili trideset radnih dana nakon što se obratila za konzultacije. Ništa iz ovoga članka nije u suprotnosti i ne može bilo na koji način utjecati na protudampinške ili kompenzacijske mjere koje bilo koja stranka poduzima u skladu s odgovarajućim člancima Općega sporazuma o carinama i trgovini iz 1994. i Sporazuma Svjetske trgovinske organizacije o subvencijama i kompenzacijskim mjerama, odnosno s odgovarajućim domaćim zakonodavstvom.

Republike Hrvatske ili izvan teritorija Republike Hrvatske, ako imaju učinak na teritoriju Republike Hrvatske, osim ako posebnim propisom za pojedina tržišta nije drukčije uređeno⁴.

Nadalje, ZZTN primjenjuje se na trgovačka društva, trgovca pojedinca, obrtnika i druge pravne i fizičke osobe, koje obavljajući gospodarsku djelatnost sudjeluju u prometu robe i/ili usluga, ali i na svaku pravnu i fizičku osobu koja na tržištu ostvari povremeni ili jednokratni promet robe i/ili usluga, te na pravne i fizičke osobe sa sjedištem i prebivalištem u inozemstvu, ako njihovo sudjelovanje u prometu robe i/ili usluga proizvodi učinak na domaćem tržištu⁵. Zakon se primjenjuje i na slučajeve kada jedan poduzetnik ima kontrolu na drugim poduzetnikom⁶.

⁴ Članci 1. i 2. ZZTN.;. Na ovome mjestu potrebno je skrenuti pozornost na zakonsko rješenje kojim se dozvoljava i eksteritorijalna primjena Zakona i na one pravne i fizičke osobe koje su stranci, odnosno imaju sjedište i prebivalište u inozemstvu, uz uvjet da iste svojim djelovanjima proizvode učinke na hrvatskom tržištu. Ovakvo rješenja prisutna su u antimonopolnim zakonodavstvima diljem svijeta (SAD, Velika Britanija, Italija, Francuska, Njemačka i dr.).

⁵ Članak 3. ZZTN. Nadalje, Zakon se primjenjuje i na pravne osobe čiji su osnivači ili imatelji udjela ili dionica država, odnosno jedinice lokalne ili jedinice područne (regionalne) samouprave, te na sve pravne i fizičke osobe kojima je na temelju posebnih propisa povjereno obavljanje službe od općega gospodarskog interesa ili utvrđeno isključivo pravo obavljanja određene djelatnosti, i to samo u slučajevima ako primjena ovoga Zakona ne bi sprječavala, pravno i činjenično, obavljanje zadaća koje su im posebnim propisima utvrđene i zbog kojih su te osobe osnovane (čl. 4. ZZTN). Također, oblici monopolističkog djelovanja posebno su utvrđeni odredbom članka 20. Zakona. Nadalje, Hrvatski propisi, elaborirani u odgovarajućim dijelovima ovoga rada po svojem su karakteru uvelike usklađeni s propisima Europske unije. Međutim, i dalje je prisutna potreba za izvršavanjem detaljnijih zahvata u tekst relevantnih hrvatskih propisa kojima je cilj potpuna harmonizacija s propisima Europske unije. Možda je jedan od razloga ovoj tvrdnji i sama dinamičnost zakonodavne nadogradnje u okviru pravnog sustava Europske unije, gdje su propisi kojima se uređuje pravo konkurencije više puta mijenjani i dopunjavani, pa i donošeni novi, koje će hrvatski pravni sustav postupno ugrađivati u domaće propise. Daljnji razlog je donošenje odluka u pitanjima koja se odnose na pravo konkurencije, od strane Komisije EZ, ali koje se temelje na presudama Europskog suda (ECJ), te na taj način čine pravne izvore karakterizirane kao «case law» anglosaksonskog prava.

⁶ ZZTN se primjenjuje na poduzetnika koji ima kontrolu nad drugim poduzetnikom te na poduzetnika pod njegovom kontrolom, dok se poduzetnikom pod kontrolom drugog poduzetnika, smatra poduzetnik u kojem drugi poduzetnik izravno ili neizravno: (1) ima više od polovine udjela ili dionica, ili (2) može ostvarivati više od polovine glasačkih prava, ili (3) ima pravo na postavljanje više od polovine članova uprave, nadzornog odbora, odnosno odgovarajućeg tijela za upravljanje, te vođenje poslova, ili (4) na drugi način ima pravo na upravljanje poslovanjem poduzetnika (članak 5. ZZTN). ZZTN ne primjenjuje se na kategorije pravnih odnosa i

Jedno od najbitnijih područja primjene Zakona odnosi se na sankcioniranje štetnih kartela. Predmetna materija uključena je u dio Zakona koji uređuje sporazume između poduzetnika.

3. Sporazumi poduzetnika – ograničavajuća djelovanja i zabrane

Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja zabranjuje sporazume između poduzetnika, ugovore, pojedine odredbe ugovora, izričite ili prešutne dogovore, usklađeno djelovanje, kao i odluke udruženja poduzetnika koji kao cilj ili posljedicu imaju sprječavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu⁷. Neki od slučajeva koji bi se tretirali kao zabranjeni sporazumi poduzetnika, odnosno karteli jesu⁸:

1. sporazumi o fiksiranju cijena (price fixing agreements), koji uključuju situacije fiksiranja:
 - 1.1. prodajne cijene (selling prices);
 - 1.2. ciljane cijene I indirektno fiksiranje cijena (target prices and indirect price fixing);
 - 1.3. kupovne cijene (buying prices);

poduzetnika koji se uređuju kolektivnim ugovorima između poslodavaca i radničkih sindikata (članka 6. ZZTN).

⁷ Ovo je sadržano u odredbi članka 9. ZZTN, gdje su definirani sporazumi kojima se: (1) izravno ili neizravno utvrđuju kupovne ili prodajne cijene, odnosno drugi trgovinski uvjeti, (2) ograničava ili nadzire proizvodnja, tržišta, tehnološki razvoj ili ulaganje, (3) dijele tržišta ili izvori nabave, (4) primjenjuju nejednaki uvjeti na istovrsne poslove s različitim poduzetnicima, čime ih se dovodi u nepovoljniji položaj u odnosu na konkurenciju, (5) uvjetuje sklapanje ugovora prihvaćanjem od drugih ugovornih stranaka dodatnih obveza, koje po svojoj prirodi ili običajima u trgovini nisu u vezi s predmetom tih ugovora. Ovdje je bitno naglasiti da sporazumi kojima se sprječava, ograničava ili narušava tržišno natjecanje, a koji se ne mogu se izuzeti radi neke od benefitornih okolnosti navedenih ZZTN (u čl. 10.), ništavi.

⁸ Prema Jones, A/Suffrin, B, "EC Competition Law", Oxford University Press, published in the USA, ISBN 0-19-876329-8, 2001; str. 659-670.

- 1.4. sporazume između distributera (agreements between distributors);
održavanje preprodavačke cijene (resale price maintenance)
2. ograničenja output-a (output restrictions);
3. podjela tržišta (market sharing);
4. dogovorno sudjelovanje u natjecajima (collusive tendering);
5. ograničenja glede ne-cjenovnih trgovinskih uvjeta, oglašavanja i promocije (restrictions of non-price trading conditions, advertising, and promotion);
 - 5.1. jednaki ili vrlo slični uvjeti (Uniform terms and conditions);
 - 5.2. usluge klijentima (customer services);
 - 5.3. kvaliteta proizvoda (product quality);
 - 5.4. tehnički razvoj (technical development).

Sporazumi između poduzetnika predstavljaju noviju trgovinsku praksu, a okolnosti koje su dovele do razvoja takvog tipa poslovanja, najopćenitije izraženo jesu razvoj i primjena modernih tehnologija⁹, dok trgovačka praksa u nastojanjima da premosti nastale teškoće i nađe praktične odgovore i oblike, adekvatne suvremenim, često promjenjivim uvjetima trgovine nalazi nove autonomne trgovinske poslove. Ovakve nove vrste trgovinskih sporazuma, nastale u novijoj trgovinskoj praksi, razvili su se u dozvoljenim okvirima slobode ugovaranja¹⁰. U ovdje elaboriranoj vrsti trgovinskih sporazuma, sloboda ugovaranja nije apsolutna, već je podvrgnuta ograničenjima iz tzv. «prisilnih propisa». Segment ograničenja u ovdje opisanim sporazumima poduzetnika, a koji porizlazi iz prisilnih propisa – pravila o zaštiti slobodnog tržišnog natjecanja, odnosno pravila o konkurenciji, detaljno prikazan u prethodnim poglavljima ovoga rada, ne smije biti arbitraran. U zakonima o konkurenciji, pa tako i u Zakonu (ZZTN) Republike Hrvatske, sukladno pravnoj praksi EZ, aspekti zaštite tržišnog

⁹ Mlikotin-Tomić, D., «Ugovor o franchisingu», Informator, Zagreb, 1986. (str. 1)

¹⁰ ibidem, Mlikotin-Tomić, str. 1.

natjecanja u sporazumima poduzetnika, temeljno su regulirani, a tijekom narednih mjeseci očekuje se njihova detaljnija regulacija sukladno obvezama koje proizlaze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica (SSP), a koja se očituje u usvajanju *acquis communautaire*-a EZ i u dijelu koji uređuje sporazume poduzetnika.

3.1. Mjerodavno tržište

Mjerodavno tržište određuje se kao tržište određene robe i/ili usluga koje su predmet obavljanja djelatnosti poduzetnika na određenom zemljopisnom području.¹¹

Svrha utvrđivanja mjerodavnog tržišta je određivanje proizvoda s kojima se poduzetnici tržišno natječu, te područja na kojem se natječu¹². Mjerodavno tržište utvrđuje se na način da se utvrdi njegova proizvodna dimenzija (mjerodavno tržište u proizvodnom smislu) i zemljopisna dimenzija (mjerodavno tržište u zemljopisnom smislu). Mjerodavno tržište utvrđuje se posebno za svaki konkretni slučaj. Mjerodavno tržište u proizvodnom smislu obuhvaća sve proizvode za koje potrošači smatraju da su međusobno zamjenjivi s obzirom na njihove bitne značajke, cijenu ili način uporabe (zamjenski proizvodi odnosno supstituti). Mjerodavno tržište u zemljopisnom smislu obuhvaća cjelokupan ili dio teritorija Republike Hrvatske, na kojem se tržišni takmaci natječu u prodaji i/ili nabavi proizvoda pod jednakim ili dovoljno ujednačenim uvjetima koji to tržište bitno razlikuje od susjednih tržišta. U pristupu ocjene stanja na tržištu u zemljopisnom smislu polazno se izrađuje analiza svih dimenzija tog tržišta temeljem općih pokazatelja o tržišnim udjelima među takmacima na tržištu, osobito domaćim i

¹¹ Mjerodavno tržište određuje se u čl. 7. ZZTN2., koji istodobno sadrži ovlasti Vlade da posebnim pravilima detaljnije urede koncept mjerodavnog tržišta u Republici Hrvatskoj.

¹² Uredba o načinu utvrđivanja mjerodavnog tržišta (Narodne novine, broj 51/2004.)

inozemnim, kao i pokazatelja o cijenama i razlikama u cijenama na nacionalnoj i međunarodnoj razini. U analizi svih dimenzija tržišta posebna pozornost se posvećuje uvjetima pristupa tržištu, a osobito troškovima prijevoza, mogućnosti pristupa kanalima distribucije i s tim povezanim troškovima, prisutnosti i utjecaju zakonskih prepreka pristupa tržištu, navikama i običajima potrošača, kao i o ostalim činjenicama od značaja za utvrđivanje stupnja tržišne integracije na međunarodnoj razini. Pod zakonskim preprekama pristupa tržištu, smatraju se naročito: carine, dozvole, sustav javnih nabava, tehnički propisi i norme¹³.

Naprijed navedene definicije preuzete su iz koncepta mjerodavnog tržišta prema pravu EZ¹⁴.

Konkretno, pri testiranju tržišta, uzimaju se u obzir sljedeće odrednice:

1. zemljovidno područje poslovanja poduzetnika na kojem je došlo do ograničavanja tržišnog natjecanja,
2. vrste roba i usluga koje nudi poduzetnik te prisutnosti drugih roba i usluga na području djelovanja tržišne snage poduzetnika, što svojom namjenom i cijenom mogu poslužiti kao zamjena roba i usluga kojima posluje poduzetnik,¹⁵
3. razdoblja trajanja vladajućeg položaja poduzetnika na tržištu ili dijelu tržišta te položaja potrošača u tom razdoblju,¹⁶ te
4. drugih odgovarajućih uvjeta na tržištu ili dijelu tržišta¹⁷.

¹³ Čl. 6. Uredbe o načinu utvrđivanja mjerodavnog tržišta

¹⁴ Commission Notice on the Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law, text with EEA relevance; OJ 1997/C372/5.

¹⁵ Naime, ovdje se testira ne samo proizvod u užem smislu, već i svi njegovi mogući supstituti, pri čemu primjerice za jedan osvježavajući napitak, čaj, supstitut prema prilikama partikularnog slučaja može, ali ne mora biti kava i sl. (pri tome se procjenjuju kulturološke i tradicionalne uvjetovanosti, navike potrošača i sl.). Uz supstitute, testira se i količina uvezene robe na tržište; usp. s.Black, John, «A Dictionary of Economics», Secon Edition, Oxford, New York, Oxford University Press (2003), str. 452.,

¹⁶ vremenska dimenzija, odn. Temporal dimension; definirana i u UK Competition Act (1998).

¹⁷ Regulation 4064/89, (EEC).

Mjerodavno tržište u proizvodnom smislu obuhvaća sve proizvode i/ili usluge koji se smatraju mogućim za razmjenu odnosno nadomjestak¹⁸ na strani potrošača, a temeljeno na karakteristikama proizvoda, njihovim cijenama, te njihovoj namjeravanoj uporabi¹⁹.

Mjerodavno tržište u zemljopisnom smislu obuhvaća područja u kojem su poduzetnici koji se promatraju, uključeni u opskrbu ili potražnju proizvoda ili usluga, za koje su uvjeti konkurencije dostatno homogeni i koji se mogu razlikovati od susjednih područja zato što su uvjeti konkurencije dostatno različiti u tim područjima²⁰.

3.2. Izuzeća od zabrana sklapanja sporazuma između poduzetnika

Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja inkorporirao je odredbe članka 81. UEZ, te na jednak način uređuje izuzeća od zabrana sklapanja sporazuma između poduzetnika (Dozvoljene iznimke; group exceptions; individual exceptions)²¹.

¹⁸ ...interchangeable or substitutable...

¹⁹ točka 7. Commission notice on the relevant market...

²⁰ točka 8. Commission notice on the relevant market...

²¹ Odredba članka 81. Ugovora o osnivanju Europske Zajednice (Ugovor o EZ) određuje se da su svi sporazumi među poduzećima, odluke udruženja poduzeća i dogovorna praksa koja može djelovati na razmjenu među državama članicama čiji su cilj ili posljedice sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije unutar zajedničkog tržišta, zabranjeni, kao nespojivi sa zajedničkim tržištem, a naročito oni koji:

a) izravno ili posredno utvrđuju prodajne ili kupovne cijene ili druge uvjete poslovanja; b) ograničavaju ili nadziru proizvodnju, prodaju, tehnološki razvoj ili ulaganja; c) dijele tržišta ili izvore nabave; d) primjenjuju nejednake uvjete na iste poslove s različitim trgovačkim partnerima čime ih stavljaju u nepovoljniji konkurentni položaj; e) uvjetuju sklapanje ugovora prihvaćanjem dodatnih obveza koje po svojoj prirodi ili prema trgovačkim običajima nemaju veze s predmetom ugovora. Svi sporazumi ili odluke zabranjeni citiranim člankom su ništavi, međutim, dozvoljena su izuzeća od primjene istih u slučajevima:- sporazuma ili vrste sporazuma među poduzećima,- odluka ili određene vrste udruženja poduzeća,- dogovorne prakse ili određene vrste dogovorne prakse koji doprinose unapređenju proizvodnje ili distribuciji roba ili unapređuju tehnički ili ekonomski razvoj, a istodobno omogućuju korisnicima pravičan udio u tako ostvarenim pogodnostima i koji: a) ne nameću poduzećima ograničenja koja nisu neophodna za ostvarivanje

Naime, određene vrste sporazuma između poduzetnika koji pridonose unaprjeđenju proizvodnje ili distribucije roba i/ili usluga, promicanju tehnološkog ili gospodarskog razvoja, te koji pružaju potrošačima razmjernu korist, mogu se pod određenim uvjetima izuzeti od općenitih zabrana. Odredbama članaka 10. i 11. ZZTN, određeni su uvjeti koji se donose za skupna izuzeća, a odnose se na sljedeće vrste sporazuma:

- (1) sporazume između poduzetnika koji ne djeluju na istoj razini proizvodnje, odnosno distribucije, a posebno sporazume o isključivoj distribuciji, selektivnoj distribuciji, isključivoj kupnji i franchisingu,
- (2). sporazume između poduzetnika koji djeluju na istoj razini proizvodnje, odnosno distribucije, a posebno sporazume o istraživanju i razvoju te o specijalizaciji,
- (3) sporazume o transferu tehnologije, o licenci i o know-how,
- (4) sporazume o distribuciji i servisiranju motornih vozila, te
- (5) sporazume o osiguranju.

Ovdje posebno valja istaći da su uređivanjem pravila o skupnim izuzećima od zabrana za pobrojene sporazume sadržane i odredbe o

- (1) uvjetima koje sporazum mora sadržavati,
- (2) ograničenjima ili uvjetima koje takvi sporazumi ne smiju sadržavati, te
- (3) drugi uvjeti koji se moraju ispuniti.

Sporazumi kojima se udovoljava naprijed opisanim ciljevima, bez postojanja kojih bi inače bili zabranjeni, mogu se podvrći pod primjenu pravila o skupnim

tih ciljeva;b) niti daju mogućnost tim poduzećima da isključe značajan dio proizvodnje iz konkurencije. V. u Mlikotin-Tomić, Deša; Pravo Evropske Ekonomske Zajednice – pravni akti i dokumenti; Informator, Zagreb, 1989; ISBN 86-301-0189-X

izuzećima²².

Međutim, postoje i slučajevi kada je opravdano dodijeliti pojedinačno izuzeće za određeni sporazum između poduzetnika. Pojedinačna izuzeća za sporazume poduzetnika propisuju se u članku 12. ZZTN, i to ako sporazum ispunjava uvjete iz članka 10. ZZTN, a izuzeće se utvrđuje na ograničeno razdoblje koje, u pravilu, ne može biti dulje od pet godina, pri čemu se ovaj rok na zahtjev sudionika sporazuma može i nadalje produljivati za najviše pet godina, ako sudionici sporazuma dokažu da sporazum i nadalje udovoljava uvjetima iz ZZTN (čl. 10.). U postupku ocjene takvih sporazuma, rješenjem se mogu odrediti mjere i uvjeti za dobivanje izuzeća takvih sporazuma, rokovi za njihovo ispunjenje, te trajanje izuzeća.

Pojedinačna izuzeća za sporazume, mogu se također utvrditi u iznimnim situacijama kada pojedini sporazumi ne potpadaju pod zakonom predviđene slučajeve, ali kada za takva izuzeća postoje opravdani razlozi.

3.3. Uredbe za primjenu Zakona

Sporazumi između poduzetnika uređuju se temeljem kriterija koji proizlaze iz Uredbi za primjenu Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja, a koje je Vlada Republike Hrvatske usvojila radi usklađivanja s pravnom stečevinom EZ. To su sljedeće Uredbe:

1. Uredba o načinu utvrđivanja mjerodavnog tržišta (Narodne novine, broj 51/2004.)
2. Uredba o sporazumima male vrijednosti (Narodne novine, broj 51/2004.)

22. Goyder, D.G., «EC Competition Law», Oxford University Press, published in the USA, 2003; ISBN 0-19-925788-4; str.183-190.

3. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma između poduzetnika koji djeluju na istoj razini proizvodnje odnosno distribucije
4. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma između poduzetnika koji ne djeluju na istoj razini proizvodnje, odnosno distribucije (Narodne novine, broj 51/2004.)
5. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma o osiguranju
6. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma o prijenosu tehnologije
7. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma o distribuciji i servisiranju motornih vozila.

3.4. Sporazumi male vrijednosti

Izuzeće od zabrana u sporazumima između poduzetnika također se primjenjuje prilikom ocjene tzv. sporazuma male vrijednosti (*de minimis sporazumi*)²³. To su sporazumi male ekonomske vrijednosti, koji bi inače trebali i mogli biti zabranjeni i/ili proglašeni ništavima, ali ipak ne postoji potreba odnosno interes da isti budu zabranjeni zabranjeni.

Sporazum male vrijednosti jest takav sporazum u kojem zajednički tržišni udio sudionika sporazuma i poduzetnika pod njihovom kontrolom, tijekom ugovorenog vremena trajanja sporazuma, na mjerodavnom tržištu ne prelazi:

- 5 posto udjela za horizontalne sporazume,
- 10 posto udjela za vertikalne sporazume,
- 5 posto udjela za sporazume koje nije moguće razvrstati u horizontalne odnosno vertikalne sporazume.

²³ Sporazumi male vrijednosti uređeni su u članku 13. ZZTN, a njima se smatraju sporazumi gdje je zajednički tržišni udio sudionika sporazuma i poduzetnika pod njihovom kontrolom neznatan, ali pod uvjetom da ne sadrži odredbe koje unatoč neznatnom tržišnom udjelu dovode do sprječavanja, ograničavanja ili narušavanja tržišnog natjecanja.

Jednako tako, sporazumima male vrijednosti mogu se smatrati i sporazumi između poduzetnika čiji se tržišni udio tijekom dvije uzastopne poslovne godine povećava za najviše jednu desetinu postotaka utvrđenih na prethodno iznijetim kriterijima.

Međutim, bez obzira na tržišni udio poduzetnika koji sudjeluju u pojedinim sporazumima, uvijek će biti zabranjeni:

- horizontalni sporazumi koji posredno ili neposredno određuju cijene ili ograničavaju proizvodnju ili prodaju ili kojima se dijeli tržište ili izvori nabave, te
- vertikalni sporazumi koji posredno ili neposredno određuju prodajne cijene ili daju apsolutnu teritorijalnu zaštitu sudionicima sporazuma ili trećim osobama.

Jednako tako, naprijed opisani slučajevi izuzeća od zabrana mogu se poništiti, ukinuti ili izmijeniti, ako se ispostavi da je rješenje kojim je izuzeće od općih zabrana bilo odobreno, bilo zasnovano na temelju netočnih ili neistinitih podataka, a koji su bili od utjecaja za donošenje rješenja²⁴.

²⁴ Čl. 14. ZZTN; Ovo se naročito odnosi na slučajeve ukidanja: (1) ako nastupe promjene tržišnih uvjeta i okolnosti koje su bile bitne za donošenje rješenja, te više nisu ispunjeni uvjeti za izuzeće, (2) ako sudionici sporazuma ne ispune neki od uvjeta ili krše neku od mjera određenih rješenjem Agencije. Nadalje, rješenje o izuzeću, Agencija može izmijeniti (1) ako nastupe promjene tržišnih uvjeta i okolnosti koje ne ovise o volji sudionika sporazuma i koji nemaju za posljedicu ukidanje rješenja, te (2) ako sudionici sporazuma ne mogu ispuniti neki od uvjeta ili krše neku od mjera određenih rješenjem Agencije, zbog nastupa okolnosti koje ne ovise o njihovoj volji.

4. Postupak pred Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja

Vođenje postupaka pred Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja temelji se temeljena na Zakonu o općem upravnom postupku (ZOUP). Međutim, ZZTN sadrži dopunska postupovna pravila, koja uređuju ocjenu sporazuma.

Jedna od značajnih karakteristika u vođenju postupka pred Agencijom jest u tome da su rokovi za donošenje rješenja Agencije dulji su obzirom na rokove utvrđene općim propisima²⁵. Po provedenom upravnom postupku, Agencija donosi upravne akte - rješenja kojima:

1. ocjenjuje sukladnost sporazuma s odredbama zakona,
2. utvrđuje izuzeće sporazuma,
3. utvrđuje zlouporabe vladajućeg položaja,
4. ocjenjuje dopuštenost koncentracija,
5. određuje privremene mjere,
6. posebnim rješenjem poništava, ukida ili mijenja rješenje Agencije,
7. određuje posebne mjere za ponovnu uspostavu učinkovitog tržišnog natjecanja kod zabranjenih koncentracija , te
8. donosi druga rješenja, odnosno zaključke na temelju odredbi zakona.²⁶

Protiv rješenja Agencije, nije dopuštena žalba, ali nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom Republike Hrvatske²⁷. Konačno

²⁵ Rješenje o izuzeću sporazuma Agencija može donijeti u roku od četiri mjeseca od dana donošenja zaključka o pokretanju postupka. Agencija može i nadalje produljivati rok za donošenje rješenja i to za još jednom toliko utvrđene rokove, prema pojedinačnom slučaju, kada ocijeni da je za utvrđivanje činjeničnog stanja i ocjenu dokaza potrebno izvršiti dopunska vještačenja ili analize, ili kada je riječ o osjetljivim industrijama ili tržištima, o čemu je obvezna izvijestiti stranke u postupku prije isteka danih rokova; usp. s čl. 56. ZZTN.

²⁶ Čl. 57. ZZTN.

²⁷ Čl. 58. ZZTN.

rješenja Agencije objavljuju se u «Narodnim novinama»²⁸.

5. Kaznene odredbe

Iako Agencija ne može samostalno izricati kazne, o čemu je bilo diskusija tijekom priprema zakona, te je u konačnici ipak prevladao stav da se izricanje kazni prepusti prekršajnim sudovima, zadržana je određena specifična funkcija Agencije u vođenju prekršajnog postupka povodom narušavanja slobodnog tržišnog natjecanja²⁹. Na temelju rješenja Agencije, kojim je utvrđena povreda odredaba Zakona, Agencija podnosi prekršajnom sudu zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv poduzetnika i odgovorne osobe poduzetnika.

Za teške povrede zakona predviđene su vrlo visoke novčane kazne koje se temelje na visinama ukupnoga godišnjeg prihoda poduzetnika³⁰. Zakonom je propisano da će se novčanom kaznom u iznosu do najviše 10% vrijednosti ukupnoga godišnjeg prihoda poduzetnika, obračunske godine koja je prethodila godini u kojoj je prekršaj počinjen, kazniti i za prekršaj poduzetnik pravna ili fizička osoba, ako: 1. sklopi zabranjeni sporazum ili na koji drugi način sudjeluje u sporazumu kojim je narušeno, ograničeno ili spriječeno tržišno natjecanje, 2. zlouporabi vladajući položaj, 3. sudjeluje u provedbi zabranjene koncentracije poduzetnika, Zakona, ili 4. ne postupi po rješenju Agencije. Uz iznijeto, za opisane prekršaje, kaznit će se i odgovorna osoba u pravnoj osobi novčanom kaznom u iznosu od 50.000,00 do 200.000,00 kuna

Ostale povrede odredaba zakona također su zapriječene visokim novčanim

²⁸ U »Narodnim novinama« objavljivat će se i presude, odnosno rješenja Upravnog suda, po tužbi povodom rješenja Agencije. Nadalje, rješenja, odnosno presude, te ostali akti Agencije, mogu se objavljivati u službenom glasilu Agencije odnosno na web-stranicama Agencije, ali podaci koji se smatraju službenom tajnom izuzet će se od objave (v. čl. 59. ZZTN).

²⁹ Čl. 60. ZZTN.

³⁰ Čl. 61. ZZTN.

kaznama koje se obračunavaju na temelju financijske snage poduzetnika³¹. Zakonom je propisano da će se novčanom kaznom u iznosu do najviše 1% vrijednosti ukupnoga godišnjeg prihoda poduzetnika, obračunske godine koja je prethodila godini u kojoj je prekršaj počinjen, kazniti za prekršaj poduzetnik pravna ili fizička osoba, ako: (i) Agenciji podnese netočne ili neistinite podatke od utjecaja na donošenje rješenja o pojedinačnom izuzeću sporazuma, (...); (ii) ne postupi po zahtjevu Agencije; (iii) ne postupi po rješenju Agencije; (iv) ne postupi po pisanom nalogu prekršajnog suda. Za prekršaj se također može kazniti i odgovorna osoba u pravnoj osobi novčanom kaznom u iznosu od 15.000,00 do 50.000,00 kuna

Zakonom su predviđene i kazne za osobe koje nisu stranke u postupku, ali koje imaju saznanja kojima bi se moglo doprinijeti razjašnjenju činjeničnog stanja stvari u postupku, ali ista saznanja odbijaju dati na raspolaganje tijelima za vođenje postupka u Agenciji³². Za prekršaj se može kazniti poduzetnika pravnu osobu koja nema položaj stranke u postupku pred Agencijom, a koja ne postupi po zahtjevu Agencije, odnosno odgovornu osobu u pravnoj osobi i to novčanom kaznom u iznosu od 5.000,00 do 10.000,00 kuna.

Prekršajni postupak zbog povrede odredaba Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja podvrgnut je duljim zastarnim rokovima, no što je to propisano općim propisima, tako da rokovi zastare, u pravilu, iznose tri godine od počinjenja prekršaja, odnosno izricanja kazni³³. Agencija surađuje i u drugim aspektima provedbe zakona s nadležnim sudovima u predmetima koji su vezani za sprječavanje, organičavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja na tržištu Republike Hrvatske³⁴.

³¹ Čl. 62. ZZTN..

³² Čl. 62. ZZTN.

³³ Člankom 64. ZZTN, propisuju se kvalificirani rokovi i za relativnu i za apsolutnu zastaru, tako da se prekršajni postupak ni u kojem slučaju ne može voditi po isteku dvostrukog vremena određenog u ZZTN, odnosno 6 godina, te se izrečene kazne ne mogu izvršiti ako od dana pravomoćnosti rješenja o prekršaju proteknu tri godine, odnosno dvostruko dulje ukoliko se zastarijevanje izvršenja kazne prekidalopostupovnim radnjama ovlaštenih tijela.

³⁴ Čl.65. ZZTN.

6. Zaključna razmatranja

Intenzivan rad na dosljednoj provedbi Zakona o zaštiti tržišnog natjecanja, osobito razumijeva sprječavanje netržišnog ponašanja poduzetnika, koje se u jednom segmentu očituje kroz sklapanje zabranjenih sporazuma poduzetnika. Međutim, za otkrivanje kartelnih sporazuma valja imati u vidu potrebu stvaranja pretpostavki za učinkovito otkrivanje i sankcioniranje kartela, prije svega kroz motiviranje tzv. "zviždača" (članova kartela) koji će ih otkriti i pritom biti u cijelosti ili djelomično izuzeti od kazni. Bez takve zakonske mogućnosti (oslobođenja od kazne ili smanjenja kazne za članove kartela koji prvi otkriju kartel i Agenciji dostave odlučujuće dokaze o njihovom postojanju) razumno je za pretpostaviti da značajnijeg napretka u otkrivanju kartelnih sporazuma ne može biti. To priznaju sva europska tijela za zaštitu tržišnog natjecanja, a isto tako i sama Europska komisija koja značajniji uspjeh u otkrivanju kartela zahvaljuje isključivo "zviždačima", odnosno propisima koji joj omogućuju da "zviždača" u cijelosti oslobodi od kazne ili mu smanji propisanu kaznu.

Nadalje, benefitorno djelujući, primjenom sustava skupnih i pojedinačnih izuzeća sporazuma među poduzetnicima moguće je spriječiti štetne posljedice za tržišno natjecanja u cjelini, te istodobno edukativno djelovati na poduzetnike.

7. Literatura

1. Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja (2003)
2. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Europskih zajednica i njihovih država članica i Republike Hrvatske (SSP)
3. Ugovor o osnivanju Europske zajednice (UEZ)
4. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma o osiguranju
5. Uredba o načinu utvrđivanja mjerodavnog tržišta (Narodne novine, broj 51/2004.)
6. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma o prijenosu tehnologije
7. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma između poduzetnika koji djeluju na istoj razini proizvodnje odnosno distribucije
8. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma o distribuciji i servisiranju motornih vozila
9. Uredba o skupnom izuzeću sporazuma između poduzetnika koji ne djeluju na istoj razini proizvodnje, odnosno distribucije (Narodne novine, broj 51/2004.)
10. Uredba o sporazumima male vrijednosti (Narodne novine, broj 51/2004.);
11. Goyder, D.G., «EC Competition Law», Oxford University Press, published in the USA, 2003; ISBN 0-19-925788-4;
12. Jones, A/Suffrin, B, «EC Competition Law», Oxford University Press, published in the USA, ISBN 0-19-876329-8, 2001;
13. Mlikotin Tomić, D., «Pravo međunarodne trgovine», Školska knjiga, Zagreb, 1999.;